

СЕКЦІЯ « ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ МОВОЗНАВСТВО »

Підсекція Проблеми семантичного аналізу мовних одиниць в різноструктурних мовах

УДК 811.112

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИКМЕТНИКІВ У СКЛАДІ ІМЕННИКОВИХ ТРИКОМПОЗИТІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

О. В. Білецька

Дослідження з лексичної семантики займають одне з провідних місць у сучасній лінгвістичній науці, що пояснюється, в першу чергу, складністю і порівняно недавньою історією активного вивчення цього феномена. Крім того, особливістю більшості робіт з семантики є їхня вузька спеціалізація на певному лексичному матеріалі, а це, в свою чергу, залишає поза увагою дослідників окремі пласти лексики. Саме до таких менш досліджених ділянок належать іменникові трикомпозиції у сучасній німецькій мові, семантичні особливості яких розглядалась у загальних рисах укупі з двокомпонентними іменниками у рамках словотвору.

Отже, предметом пропонованої розвідки виступають іменникові трикомпозиції, тобто складні трикомпонентні іменники, з прикметниками у їхньому складі, напр.: *der Schnell-bau-weise* 'швидкісне будівництво', *der Fest-brenn-stoff* 'тверде паливо', *der Schwarz-Weiß-Film* 'чорно-білий фільм', *die Steuer-frei-grenze* 'максимальний розмір прибутку, що не підлягає оподаткуванню'. Об'єктом дослідження є лексико-семантичні особливості прикметників, задіяних у формуванні іменникових трикомпозицій у сучасній німецькій мові. Матеріалом слугує корпус складних трикомпонентних іменників, дібраних методом суцільної вибірки з тлумачного словника сучасної німецької мови Duden, який включає 163 лексеми.

Проведений аналіз фактичного матеріалу показав, що у формуванні 163 трикомпозицій з прикметниковим компонентом беруть участь 65 прикметників, що засвідчує високу словотвірну активність окремих прикметників та їхніх лексико-семантичних варіантів у формуванні іменникових трикомпозицій у сучасній німецькій мові. На наступному етапі дослідження, спираючись на досвід класифікаційних схем прикметників, представлених у роботах О. М. Шрамма [1] та В. Мотча [2], були виділені критерії, за якими проводився аналіз лексико-семантичних особливостей прикметників у складі іменникових трикомпозицій у сучасній німецькій мові. До таких критеріїв належать:

- спосіб сприйняття ознаки, відповідно до якого прикметники поділяються на емпірійні, тобто такі, що сприймаються органами чуття, та раціональні, які позначають ознаки, що не сприймаються органами чуття;
- орган сприйняття ознаки (зорові, слухові, тактильні та інші);
- окремі компоненти значення (колір, розмір, форма і т.п.).

У результаті цього прикметники, задіяні у формування іменникових трикомпонентів у сучасній німецькій мові, були розподілені за групами та підгрупами таким чином:

1. Емпірійні прикметники:

1.1 Зорові ознаки:

– прикметники на позначення кольору та світла: *schwarz* ‘чорний’ (12 од.), *weiß* ‘білий’ (10 од.), *rot* ‘червоний’ (3 од.), *grün* ‘зелений’ (2 од.), *hell* ‘світлий’ (2 од.), *dunkel* ‘темний’ (2 од.), *gelb* ‘жовтий’ (1 од.), *klar* ‘ясний, прозорий’ (1 од.);

– прикметники на позначення розміру та форми: *groß* ‘великий’ (18 од.), *hoch* ‘високий’ (7 од.), *klein* ‘маленький’ (4 од.), *flach* ‘плаский’ (2 од.), *kurz* ‘короткий’ (1 од.), *weit* ‘широкий’ (1 од.);

– прикметники на позначення положення у просторі: *mittel* ‘середній’ (7 од.), *tief* ‘глибокий’ (5 од.);

– прикметники на позначення відстані: *fern* ‘далекий’ (10 од.), *nah* ‘близький’ (1 од.).

1.2 Тактильні ознаки:

– прикметники на позначення температури: *kühl* ‘прохолодний’ (6 од.), *kalt* ‘холодний’ (2 од.);

– прикметники на позначення консистенції: *fest* ‘твердий’ (2 од.), *fett* ‘жирний’ (1 од.), *weich* ‘м’який’ (1 од.).

1.3 Ознаки, що визначаються м’язовою напругою, тобто прикметники на позначення ваги: *schwer* ‘важкий’ (10 од.), *leicht* ‘легкий’ (6 од.).

1.4 Ознаки, що сприймаються декількома органами одночасно: *rein* ‘чистий’ (1 од.).

2. Раціональні прикметники:

– прикметники на позначення наявності / відсутності: *voll* ‘повний’ (6 од.), *halb* ‘половинний’ (5 од.);

– прикметники на позначення приналежності: *frei* ‘вільний’ (8 од.), *eigen* ‘власний’ (1 од.), *fremd* ‘чужий’ (1 од.);

– прикметники на позначення походження: *deutsch* ‘німецький’ (4 од.), *national* ‘національний’ (2 од.), *edel* ‘благородний’ (1 од.),

– прикметники на позначення швидкості: *schnell* ‘швидкий’ (7 од.);

– прикметники на позначення локалізації: *zentral* ‘центральний’ (4 од.), *lokal* ‘місцевий’ (2 од.);

– прикметники на позначення часу: *spät* ‘пізній’ (3 од.), *früh* ‘ранній’ (1 од.);

– прикметники на позначення віку: *neu* ‘новий’ (3 од.);

– прикметники на позначення оцінки: *super* ‘супер’ (2 од.); *normal* ‘нормальний’ (2 од.).

Підводячи підсумки аналізу лексико-семантичних особливостей прикметників у складі іменникових трикомпонентів у сучасній німецькій мові можна зробити такі висновки:

– у формуванні іменникових трикомпонентів реалізуються більшою мірою лексико-семантичні варіанти прикметників, що відображають власні ознаки предмета;

– переважна більшість прикметників у складі трикомпонентних іменників є прикметниками, що виражають уявлення про конкретну ознаку предмета (колір, температура); абстрактні прикметники кількісно їм поступаються, адже вони спираються на уявлення про «еталон», «норму».

Література

1. Шрамм А. Н. Очерки по семантике качественных прилагательных (на материале современного русского языка) / А. Н. Шрамм. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1979. – 135 с.

2. Motsch W. Deutsche Wortbildung in Grundzügen / Wolfgang Motsch. – [2., überschr. Aufl.]. – Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2002. – 458 S.